

De Vulkaan 2017

Uitzonderlijk hoge aantallen Grote Zilverreigers (*Ardea alba*) en Appelvinken (*Coccothraustes coccothraustes*)

*De Vulkaan 19 oktober 2013 (Ed Opperman).
In het najaar van 2013 passeerden 1.127.345 Spreeuwen de telpost,
in het najaar van 2017 waren het er 1.049.519.*

Rob Berkelder
Den Haag, januari 2018

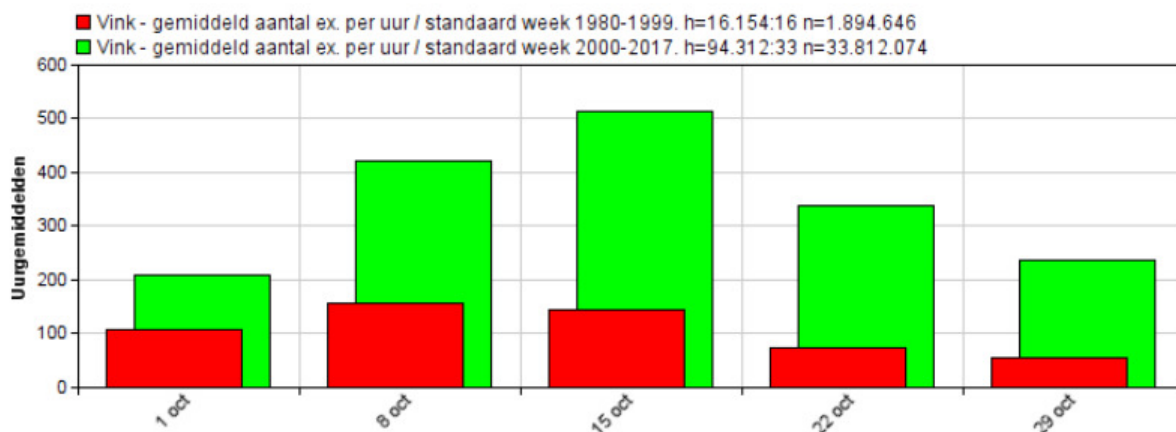
Vinken steeds later

Het zal voor menig (buiten)mens niet nieuw meer zijn: onze jaargetijden zijn veranderd. In de negentiger jaren van de vorige eeuw was het begin oktober bij windkracht 4 of 5 Bft voor de meeste tellers nog blauwbekken op de vogel-trektelpost De Vulkaan bij Den Haag (ZH). De temperatuur kon dan richting het vriespunt gaan. Dergelijke situaties kennen we niet meer. De laatste jaren is het warm, tot ver in oktober (<http://www.clo.nl/indicatoren/nlo226-temperatuur-mondiaal-en-in-nederland>), (<https://www.knmi.nl/kennis-en-datacentrum/achtergrond/stijging-werldgemiddelde-temperatuur>).

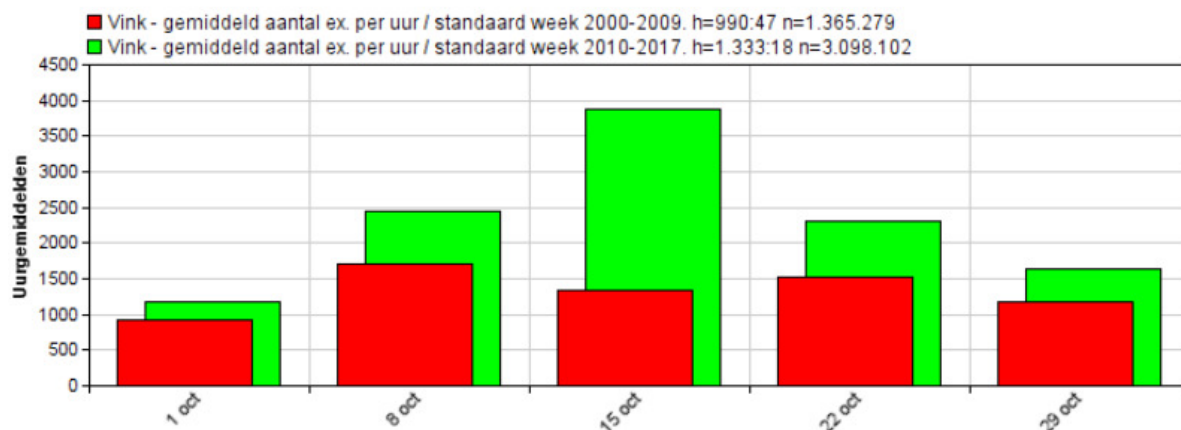
In 2017 was de gemiddelde oktobertemperatuur 13,3°C tegen 10,7°C normaal. Op 16 oktober werd het 25,5°C in Eindhoven en Maastricht. Oktober 2001 staat nog steeds op de eerste plaats met 14,2°C gemiddeld (KNMI.nl). Op onze beste vinkendag (165.428

vogels op 04-10-2010) werd het 's middags 22,0°C. En dan te weten dat het begin vorige eeuw kon vriezen tijdens de eerste oktoberdagen (<https://www.wintergek.nl/data/lijst-gemiddelde-temperatuur-nederland>).

Tot voor kort was de piek van trekkende Vinken (*Fringilla coelebs*) langs De Vulkaan te verwachten in de eerste twee weken van oktober. De afgelopen paar jaren (m.u.v. 2014) viel het echter op, dat ook bij gunstige wind goede vinkentrek in die periode uit bleef (zie o.a.: 02/04-10-2013, 03/07/10/18-10-2015, 01/02-10-2016). Afgezien van ongunstige weersomstandigheden ten (noord)oosten van de telpost, vroegen de tellers zich af of de hogere herfsttemperaturen de oorzaak konden zijn van verlate migratie. De site trektellen.nl leert ons dat daar misschien sprake van is.

Figuur 1. Vink. Uurgemiddelde per standaardweek op trektelposten in Nederland in najaar 1980-1999 en najaar 2000-2017.

Figuur 2. Vink. Uurgemiddelde per standaardweek op De Vulkaan in najaar 2000-2009 en najaar 2010-2017.

Landelijk is er in de trek bij Vinken een trendverandering te zien. De vergelijking tussen de jaren 1980 tot en met 1999 en de

periode 2000-2017 toont een piekverschuiving van de tweede naar de derde week van oktober (figuur 1). Ook voor De Vulkaan is vanaf 2010

het hoogste uurgemiddelde in de derde oktoberweek gaan vallen (figuur 2). In het eerste decennium van de 21^e eeuw lag het accent daar nog enkele dagen eerder. Helaas is een vergelijk met de jaren van voor 2004 niet mogelijk, omdat deze gegevens nog ontbreken in trektellen.nl.

Dat Vinken na half november nog kunnen doortrekken bewees 25 november 2017. Tegen

een veel te laag staande zon telden we er 2438. Na drie relatief warme dagen daalde het kwik flink en besloten deze vogels alsnog te vertrekken (<http://www.weerstatistieken.nl/debilt/2017/november>). De derde decade van november 2006 was nog beter, met 5430 Vinken op de 24^e. Die maand was het gemiddeld 9,2°C tegen normaal 6,2°C.

Ophelia?

Het najaar van 2017 bracht weer enkele opvallende soorten en aantallen naar De Vulkaan. Sommige waarnemingen kunnen misschien gerelateerd worden aan de ten zuidwesten van de Azoren ontstane orkaan Ophelia. Op 16 oktober trof die, omgekwalficeerd tot extra-tropische storm, Ierland. Een dergelijke stormdepressie ontstaan uit een tropische orkaan was nog nooit zo dicht bij Europa geweest. Op onze

lengtegraden had Ophelia de eigenschappen van een gebruikelijke najaarsstorm. Daarbij deden zich sterke winden voor op 3 tot 4 km hoogte, die in korte tijd de grond bereikten (sting jet). Mogelijk dat de uitzonderlijk hoge aantallen Appelvinken en Grote Zilverreigers langs Den Haag het gevolg waren van Ophelia's luchtstromen (<https://www.knmi.nl/over-het-knmi/nieuws/zeldzame-orkaan-ophelia-trok-dwars-over-ierland>).

Appelvink langs De Vulkaan, 14 oktober 2017 (Ed Opperman)

Appelvink (*Coccothraustes coccothraustes*)

In 2005 werden er op 27 oktober 113 Appelvinken waargenomen op De Vulkaan. Dat gold toen als het hoogste dagtotaal voor Nederland. Op 16 oktober 2017, de dag dat Ophelia Ierland trof, werd de telpost verrast door maar liefst 266 Appelvinken, een ruime verdubbeling van de beste dag. Het accent lag tussen 8:00 en 9:00 uur (121). De tellers zagen ongewoon grote groepen van o.a. 21 en 19 vogels. Er vlogen zelfs exemplaren door de zeeoep, wat ook ongebruikelijk is. Appelvinken lijken liever boven hoge vegetatie te vliegen. Telpost de Bloedberg bij Monster (ZH) had er die dag slechts vijf. Veel bosvogels volgen de Haagse groenzone, mijden de Westlandse kassen, en vliegen dus te ver ten oosten van de Bloedberg langs. In de smalle

duinstrook ter hoogte van de Bloedberg zelf, zien ze klaarblijkelijk niets. De Nolle bij Vlissingen (ZL) schreef die 16^e oktober weer wel een substantieel aantal: 115. Ook op 4 november noteerde de Vulkaan nog 99 Appelvinken; de op drie na beste dag voor Nederland. Landelijk lag de piek van 2017 (derde week oktober) op bijna 1,2 vogels per teluur tegenover 0,3 normaal. De Vulkaan had er die week 9,3 (n=368) tegenover normaal 0,8 per uur. De absolute aantallen waren voor Nederlandse begrippen indrukwekkend: oktober 588, november 215. Het najaarstotaal was 821, terwijl dat het laatste decennium ongeveer 80 was. Ook de Britten waren zeer verheugd met hun *Hawfinches*. Zij verklaren de hoge aantallen

door voedselgebrek en de orkaan Ophelia. Mogelijk heeft de tegendraadse luchtstroming van Ophelia de vogels naar het westen gestuwd (<http://www.edp24.co.uk/features/look-out-for-this-fantastic-finch-in-a-tree-near-you-1-5287624>), (<http://www.telegraph.co.uk/science/2017/12/01/hawfinch-invasion-rare-birds-flock-britain-thousands-crop-failures/>), (<https://www.express.co.uk/comment/columnists/stuart-winter/869786/storm-ophelia-hawfinch-invasion-UK>). Traditioneel vliegt een deel van de Europese populatie (7.200.000-12.600.000 exemplaren) van het broedgebied in Midden-Europa naar de Middellandse Zee. De trek van Appelvinken kan enorm zijn. Dit voorjaar werd er in Centraal-Roemenië geteld. Men noteerde bij Sibiu (RO) van februari tot mei 29.671 vogels naar noord. De Roemeense populatie wordt geschat op 500.000-1.000.000 paar. Kroatië (250.000-500.000) en Duitsland (200.000-

365.000) herbergen ook veel Appelvinken (<https://en.wikipedia.org/wiki/Hawfinch>). Waarschijnlijk speelde niet alleen Ophelia, maar ook voedselgebrek dit jaar een rol. De Britse kranten spreken van slechte zaadopbrengsten in Duitsland en Roemenië. Er kwamen berichten dat in het hele verspreidingsgebied van West-Europa tot Japan, vogels in beweging waren. Eén Appelvink was zelfs de Beringstraat (RU) overgestoken en buiten zijn areaal in Alaska (VS) aan de chokecherries (*Prunus virginiana*) begonnen (pers. med. Norman van Swelm). Het favoriete voedsel van Appelvinken bestaat uit zaden van verschillende kersensoorten, en bomen als taxus (*Taxaceae*), Spaanse aak (*Acer campestre*) en Haagbeuk (*Carpinus betulus*).

Grote Zilverreiger (*Ardea alba*)

Ergens begin deze eeuw deden we nog moeite om tijdens een dagje vogelen een heel verre, mogelijke Grote Zilverreiger nader te bekijken; het bleek een plastic zak in het prikkeldraad te zijn. Kom nu nog eens om een dergelijke actie. De soort wordt bijkans genegeerd. Zo niet op 19 oktober 2017. Toen vlogen er langs De Vulkaan 204 naar zuid (en 1 naar noord). Dat bleek een landelijk record te zijn. Op 15 oktober waren er al 88 ingevoerd. Ook landelijk viel de piek in deze week (figuur 3). Het viel op, dat veel groepjes pal en ver uit zee kwamen. Blauwe Reigers en ganzen vertonen dat gedrag ook wel. Ze lijken niet gedirigeerd te

worden door de kustlijn. Die loopt bij Den Haag in een holle bocht van noordoost naar zuidwest. Waarschijnlijk kiezen reigers en ganzen de kortste route en verlaten in Noord-Holland soms de kust en gaan (ver) over zee vliegen. Toch blijft de vraag of Ophelia ook hier heeft gezorgd voor een verdrifting naar west. Met als gevolg veel Grote Zilverreigers; vooral uit zee.

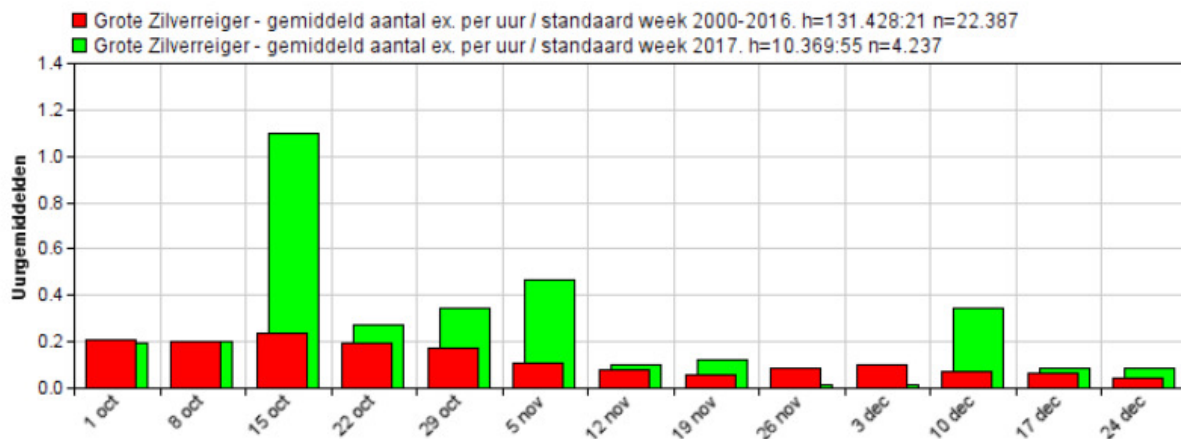
Het doortrekpatroon van de soort geeft voor 2017 in trektellen.nl bij absolute aantallen in ieder geval een westelijker beeld dan de najaren van 2013-2016.

Grote Zilverreigers over De Vulkaan, 17 september 2013 (Sjaak Schilperoort)

Het is duidelijk dat het met de "grote zilly's" in Nederland en elders goed gaat (<https://www.sovon.nl/nl/soort/1210>). Dat vertaalt zich in de waarnemingen op slaapplaatsen en trekposten. In 2011 stonden we op 15 oktober nog te juichen met onze 20 grote

zilveren op één dag. Ons najaarstotaal was toen 81. Dit najaar hadden we er 426. In de maand oktober 2.0 per teluur (n=344) met in week drie zelfs 8.1 per uur. Over onze jaren 2007-2016 was het oktoberuurgemiddelde 0.18 (n=300).

Figuur 3. Grote Zilverreiger. Uurgemiddelde per standaardweek in Nederland in oktober-december 2000-2016 en 2017.

Grote Zilverreigers over De Vulkaan, 19 oktober 2017 (Gerjon Gelling)

Steppekiekendief (*Circus macrourus*)

De reeds genoemde zondag 15 oktober was een topdag met o.a. drie Siberische Boompiepers, twee Klapeksters, 22 Baardmannen en acht Velduilen. Maar het was ook de dag dat ons blazen schoongepoetst werd. Waar andere telposten al lang één of meerdere Steppekiekendienven op de lijst hadden, stonden wij nog knarsetandend op nul. Bij

gevallen in het verleden waren we streng in de determinatie geweest of was er helaas onvoldoende documentatie (24 april 2010). Maar op 15 oktober kwam dan toch onze eerste voorbij. Een 1kj op 1000m over zee. En een dag later nota bene nummer twee. Op enkele meters door het buitenduin. Euforie en verbazing alom.

Steppekiekendief (1 kj) langs De Vulkaan, 16 oktober 2017 (Bart Hoekstra)

Steppekiekendief (1 kj) langs De Vulkaan, 16 oktober 2017 (Garry Bakker)

Barmsijs spec. (*Acanthis spec.*) = Grote Barmsijs (*Acanthis flammea*) + Kleine Barmsijs (*Acanthis cabaret*)

Voor barmsijs spec. was het invasiejaar van 1986 uitzonderlijk geweest op De Vulkaan. Het minimale najaarstotaal was toen 7.146, met hoofdzakelijk vogels in november. De invasie van 2005 bracht 5.065 barmsijzen naar Den Haag. Dit jaar waren de verwachtingen hooggespannen na meldingen uit Noord-Europa. Maar het werd niet helemaal waar we op gehoopt hadden. Met leuke dagen op 24, 25 en 29 november (229, 511 en 159) en nog een uitschietertje op 17 dec (64) kwam ons najaarstotaal op 1.559 barmsijzen. Vermoedelijk betrof het grotendeels Grote Barmsijzen. De vogels die goed zichtbaar

passeerden zagen er grijsig uit. Vaak in homogene groepen.

Telpost de Eemshaven (GR) met 500 vogels en De Vulkaan met 511, hadden hun beste dag tegelijk op 25 november. De IJmeerdijk (FL) telde er op 18 november 594 en op de Horde, Lopik (UT) passeerden er 433 op de 19^e. Blijkbaar vonden niet alle vogels het nodig tot aan ons te gaan. Ze zaten wel in de buurt: ten noorden van Hamburg, Kieler Bucht (DU), november: 2.966 vogels. En in de tweede helft van december hadden ze daar oplopende aantallen tot 4.705 stuks op 28 december; met een maandtotaal van 8.121.

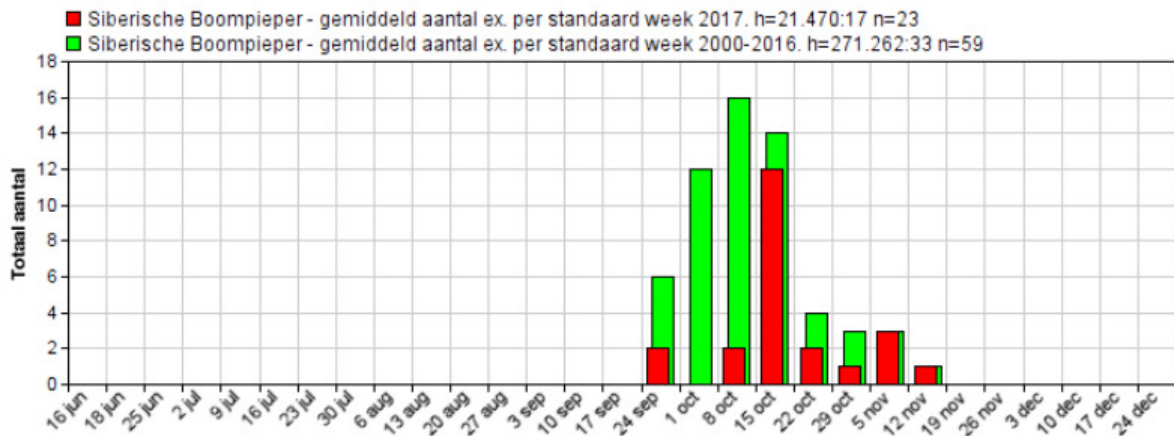
Siberische Boompieper (*Anthus hodgsoni*)

Al vanaf de negentiger jaren werden er op De Vulkaan langstreckende Siberische Boompiepers vermoed en geclaimd. Dankzij de komst van betaalbare geluidsopname-apparatuur en digitale fotocamera's is het mogelijk geworden de soort met zekerheid vast te gaan stellen en leggen. Op De Vulkaan lukte dat dit jaar in totaal acht maal, voor 2000-2016 staan er 18 vogels in de database. Landelijk lag het totaal in 2017 op 23 en in 2000-2016 zijn er 59 gemeld. De

doortrekperiode loopt van week vier in september tot half oktober. Tot half november worden ze in mindere mate waargenomen (figuur 4). De soort broedt vanaf de Oeral tot in China en overwintert in India en Zuidoost-Azië (Vogelbescherming.nl). Siberische Boompiepers blijken desondanks in hogere aantallen dan gedacht onze kant op te trekken in het najaar. Het aantal waarnemingen is vanaf 2011 significant toegenomen (Dutchavifauna.nl).

Siberische Boompieper langs De Vulkaan, 19 oktober 2012 (Ed Opperman)

Figuur 4. Siberische Boompieper. Totaal aantal per standaardweek op telposten in Nederland in najaar 2000-2016 en najaar 2017.

*Betaalbare geluidsapparatuur biedt nieuwe mogelijkheden
De Vulkaan 19 april 2017, Bart Hoekstra*

Ruim 2 miljoen vogels verdeeld over 278 soorten

In 2017 werden er 278 vogelsoorten (inclusief 31 spec.-soorten) genoteerd langs De Vulkaan. In totaal betrof het 2.126.800 individuen. In het najaar bleven we net onder de twee miljoen: 1.943.059. Dat is voor de laatste tien jaar bovengemiddeld. Hetzelfde gold voor Spreeuw (*Sturnus vulgaris*): 1.049.519. Diens topdag viel dit jaar op 27 oktober met een ouderwetse 217.790 exemplaren. Veel Spreeuwen passeerden dit najaar ook noordwaarts

(66.439). Ze prefereerden blijkbaar het Haagse duin nog even vanwege het zachte weer. Vinken vlogen in 2017 zeer gemiddeld met 388.383 stuks. Hun beste jaar was in 2014 (911.441). Andere leuke aantallen vergeleken met 2008-2016 waren: Bergeend (3.829), Slobeend (275), Vaal Stormvogeltje (38), Noordse Pijlstormvogel (55), Kwak (3), Visarend (17), Bruine Kiekendief (152), Grote Burgemeester

(27), Kleine Burgemeester (15; beide burgemeesters zaten veelvuldig ter plaatse op de Haagse stranden), Grote Stern (17.443), Dwergstern (304), Grote Jager (303), Kleine Jager (224), Houtduif (29.672), Gierzwaluw (27.688), Grote Bonte Specht (464), Torenvalk (303), Baardman (37), Boerenzwaluw (11.209, met op 5 mei 5.651; dat is veel voor de telpost), Zwartkop (167), Grote lijster (790), Gele Kwikstaart + gele kwikstaart spec. (1.516), Witte Kwikstaart + witte kwikstaart spec. (2.647), Keep (15.365), Grote Kruisbek (12) en kruisbek spec. (14, maar vermoedelijk ook "grote"). Erg gaaf waren de zeven Witsnuitdolfijnen (*Lagenorhynchus albirostris*) naar noordoost op 29 augustus en de Bultrug (*Megaptera novaeangliae*) op 11 juli. Over het gehele kalenderjaar zagen we slechts 15 Kleine Zwanen. In 2008-2016 waren het er nog 484 wat neerkomt op een jaargemiddelde van 54. Andere sterk afnemende soorten zijn: Wilde Zwaan (2017: 3, tegenover 2008-2016: 151, gemiddeld per jaar: 17), Brilduiker (12/569/63), Nonnetje (1/478/53), Grote Zaagbek (13/907/101), Blauwe Kiekendief (7/457/51), Holenduif (292/7.609/915), Zomertortel (2/47/6), Kauw (3.593/121.808/15.226), Rietgors (754/12.808/1.423) en IJsgors (13/464/52).

Dank aan

De ontwerpers en beheerders van www.trektellen.nl

Arjan Boele en Gerard Troost voor de lay-out

Danny Laponder en Rinse van der Vliet voor hun waardevolle aanvullingen

Tot slot nog even over de Lepelaars (*Platalea leucorodia*) uit de herfst van 2016. Die verrasten de telpost toen door met 2.007 stuks te passeren, waar 439 gemiddeld was (2010-2015: n=2.634). Dit najaar werden er "maar" 367 Lepelaars gezien langs De Vulkaan. Hun doortrekmaand september werd gekenmerkt door diverse dagen met stevige westen wind. Theorieën van toegenomen broedparen in Duitsland en Nederland werden er vorig jaar op los gelaten. En ook de vraag of het verschijnsel eenmalig zou zijn. Dat laatste lijkt voorlopig alleen voor De Vulkaan het geval. De telpost Diemen (NH) zag in 2017 vanaf juni 563 vogels voorbij komen. In 2016 waren het er weliswaar 727, maar gezien hun totaal van 1.180 over 2010-2015 is er toch sprake van significante toename. Dat bewijzen ook de telposten IJmeerdijk (FL) (2017: 551, 2016: 251, 2010-2015: 1.686) en de Kustweg (GR) bij de Lauwersmeer (687, 480, 142). Blijkbaar hebben Lepelaars in het najaar van 2017 meer gekozen voor een route langs de Oostvaardersdijk (FL) dan langs de kust in 2016. De westenwinden lijken hierin een rol te hebben gespeeld.

Bronnen

Dutchavifauna.nl

KNMI.nl

Sovon.nl

Svensson, ANWB vogelgids

Trektellen.nl

Vogelbescherming.nl

Waarneming.nl

Wikipedia

De Vulkaan, 4 april 2017 (Bart Hoekstra)